

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія

КОЖОКАР МАРИНА ВАСИЛІВНА

УДК [37.017.4–027.5]–053.87(498.6)«18/19»(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ
ВИХОВАННЯ МОЛОДІ
В СТУДЕНТСЬКИХ ТОВАРИСТВАХ БУКОВИНИ (1875–1939 рр.)**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Хмельницький – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент

Стражнікова Інна Василівна,

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», професор кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент

Трибулькевич Катерина Георгіївна,

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін;

кандидат педагогічних наук, доцент

Кін Олена Миколаївна,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи.

Захист відбудеться «23» березня 2018 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 70.145.01 у Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії за адресою: зала засідань, вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії за адресою: вул. Проскурівського підпілля, 139, м. Хмельницький, 29013; та на сайті академії за адресою: www.kgra.km.ua.

Автореферат розісланий «20» лютого 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б. С. Крищук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова громадянського суспільства, активне залучення до цього процесу молодого покоління є одним із найважливіших завдань суспільного розвитку в Україні на її шляху до успішної інтеграції у світову спільноту. Громадянське суспільство є певною системою самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів, які забезпечують умови та можливості для самореалізації громадян, захисту їхніх інтересів та прав, впливу на владу та контролю за її діяльністю. Такими інститутами є громадські організації, особливо молодіжні. Належний рівень організації молодіжного руху є пріоритетною умовою утвердження демократичного устрою. Світова практика та вітчизняний досвід свідчать, що в житті країни, особливо в переломні моменти її історії, провідну роль відіграє молода генерація. Українська історія зберігає переконливі факти вирішальної ролі молодіжної ініціативи й активності в самоорганізації українського суспільства. Сьогодні більшість молодіжних об'єднань в Україні показали себе активними носіями позитивних змін, учасниками процесів, на думку яких потрібно зважати на всіх рівнях державного управління і громадянського самоуправління. Справедливе визнання ролі молоді як ключового суб'єкта суспільно-політичного життя держави відображене в Державній цільовій соціальній програмі «Молодь України» на 2016–2020 роки (2017 р.).

Об'єктивно склалося так, що основою молодіжного руху, авангардом і рушійною силою соціальних перетворень є студентська молодь. Студентство є найбільш мобільним і найактивнішим сегментом молоді з традиційно вищим, ніж у решти молодіжних категорій, рівнем соціально-політичної обізнаності, громадянської активності, готовності та прагнення до реальних вчинків, самостійності й прагматичності в діях. І саме такі характеристики студентства дозволяють розглядати його як соціальну групу, спроможну забезпечити відповідні умови для розвитку демократії в Україні, адже, як вчить історія, демократія може успішно виконувати соціальну роль лише тоді, коли вона перетворюється із «суспільства спостерігачів» на «суспільство участі».

На сучасну студентську молодь, за положеннями Концепції національного виховання студентської молоді (2009 р.), покладено відповідальну місію формувати «ядро української інтелігенції на основі національної ідеї». Зважаючи на важливу роль молоді в становленні громадянського суспільства й демократичному поступі країни, стає зрозумілою актуальність виховання молодих людей громадянами, які усвідомлювали б свої політичні, громадянські й соціальні права та обов'язки, бачили б себе носіями суверенітету, джерелом влади, свідомими суб'єктами політичної діяльності, людьми, відповідальними за наслідки своїх дій, за майбутнє своєї країни і світової спільноти загалом.

Тому гостро назріла потреба переходу від пасивної, виконавської життєвої настанови, яка нещодавно домінувала в масовій свідомості, до активної, самостійної позиції. Молоді як соціальній групі, найбільш схильній до інновацій і найменше скутої стереотипами минулого, здійснити подібний перехід значно

легше, ніж старшому поколінню. Для цього лише потрібно допомогти їй своєчасно й правильно визначитися з особистими і суспільними орієнтирами, формувати активну за формою й моральну за змістом життєву позицію.

Тому на часі є потреба переосмислення сутності й сенсу виховної роботи з студентською молоддю, модернізації освітнього процесу відповідно до сучасних викликів, розробки й апробації системного, ретельно вивіреного, науково обґрунтованого і довготермінового плану дій, результати якого стануть відчутні в близькій перспективі. Особливу роль у питаннях виховання сучасного студентства дослідники об'єктивно відводять громадським організаціям (Е. Головаха, Т. Гребеник, В. Кулик, Л. Ніколенко, А. Панчук, В. Філіпчук, Т. Ціпан, С. Чернета, І. Ящук та ін.).

Діяльність молодіжних, зокрема студентських товариств, є однією з вагомих сторінок української історії. Праці дослідників українського громадського руху (Л. Березівська, Г. Білавич, В. Вихрущ, Т. Дудка, Д. Герцюк, І. Зуляк, О. Кін, О. Коновець, Б. Крищук, В. Мокляк, Р. Найда, І. Руснак, Н. Побірченко, Б. Савчук, К. Трибулькевич, С. Черкасова, І. Шоробура та ін.) доводять, що українські студентські товариства в різні часи були осередками наукового і громадського життя молоді в закладах вищої освіти (далі – ЗВО); організаціями, які обстоювали права та інтереси студентів ЗВО, дбали про покращення їхнього матеріального добробуту, підвищення культурно-освітнього рівня академічної молоді й широких народних мас. Студентські організації відіграли важливу роль у становленні української національно свідомої інтелігенції, сприяли національному вихованню й формуванню чіткої ідейної позиції молоді.

Окремої уваги заслуговують студентські товариства Чернівецького університету, єдиного закладу вищої освіти Буковини (1875–1939 рр.). Сьогодні їхня діяльність у різних сферах громадського життя краю є досить активною і помітною. По суті, ці добровільні студентські об'єднання, метою яких є залучення студентів до громадсько-виховної, спортивно-оздоровчої та науково-дослідної роботи, стали важливим засобом підвищення якості підготовки й виховання спеціалістів, духовного та морально-етичного зростання молодого покоління.

Водночас досі не досліджено функціонування студентських товариств Буковини в педагогічному ракурсі. Окремі аспекти виховного й освітнього потенціалу студентських об'єднань краю фрагментарно висвітлено в контексті історико-педагогічних розвідок (Н. Гнесь, І. Дутчак, Т. Завгородня, В. Звоздецька, Л. Кобилянська, В. Мужичок, С. Осачук, Л. Платаш, І. Стражнікова, Б. Ступарик, Л. Тимчук, Ю. Тумак, Т. Шоліна, О. Цибанюк та ін.).

У результаті аналізу наукових досліджень і стану виховної роботи з сучасною студентською молоддю було виявлено низку *суперечностей* між:

- рівнем участі молоді в громадсько-політичному житті країни й соціально-демографічною значущістю цієї категорії населення;
- потребами підвищення участі молоді в соціальних і державотворчих процесах і модернізації молодіжної політики й сформованими історичними традиціями, досвідом розвинених країн Європи і світу;
- сучасною модернізацією молодіжної політики та вимогою підвищення

участі у виховній роботі студентської молоді;

– масовим залученням юнаків та дівчат до діяльності студентських товариств та результативністю організованої ними виховної роботи;

– рівнем підготовки майбутніх фахівців та ступенем виховного впливу на них студентських товариств.

Важливим джерелом для розв'язання зазначених суперечностей та організації адекватної сучасним викликам виховної роботи зі студентами через залучення їх у молодіжні об'єднання і рухи є вивчення історичного досвіду і перевіреної часом практики.

Отже, актуальність проблеми та її недослідженість у педагогічній науці, потреба в подоланні вищезгаданих суперечностей зумовили вибір теми дисертації **«Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.)»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складником науково-дослідницької роботи кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» – «Історико-педагогічні проблеми навчання і виховання в системі безперервної освіти» (номер державної реєстрації 0108U009122).

Тему дисертації затверджено вченою радою ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол № 11 від 27.11.2013 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 10 від 17.12.2013 р.).

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей організації виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.) та виокремленні ідей, які мають перспективу творчого використання в сучасних закладах вищої освіти України.

Відповідно до мети сформульовано основні завдання дослідження:

1) визначити передумови розвитку студентського руху Буковини та основні організаційні засади діяльності студентських товариств Чернівецького університету в 1875–1939 рр.;

2) виокремити етапи діяльності студентських товариств Буковини в означені роки;

3) розкрити зміст, методи й форми виховання студентської молоді в українських товариствах різного типу досліджуваного періоду;

4) проаналізувати специфіку виховання студентів у поліетнічних та етнічних товариствах Чернівецького університету (1875–1939 рр.);

5) виявити творчий потенціал історичного досвіду виховання молоді в студентських товариствах Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів для його врахування в роботі сучасних студентських організацій.

Об'єкт дослідження – виховання студентської молоді Буковини австро-угорського та румунського періодів.

Предмет дослідження – виховна діяльність студентських товариств Чернівецького університету (1875–1939 рр.).

Для виконання визначених завдань використано **комплекс методів** дослідження: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація) – для обґрунтування актуальності дослідження, визначення понятійно-категоріального апарату, формулювання висновків; *конкретно-наукові* (теоретичний аналіз архівних документів, періодичних видань, історико-педагогічної літератури) – для формування історіографії проблеми, систематизації та класифікації філософської, історико-педагогічної, методичної літератури; *типологічний* – для виявлення специфічних і загальних рис товариств студентів Чернівецького університету, поділу їх за типом; *конкретно-історичний* – для визначення змісту, методів й форм виховання в різних за типом та етнічною належністю студентських товариств; *проблемно-хронологічний* – для з'ясування трансформації та розвитку змісту виховної роботи із студентськими організаціями досліджуваного періоду. Вибір комплексу означених методів забезпечує логічність й цілісність наукового дослідження, дає можливість структурувати, порівнювати, типологізувати досліджувані процеси в їхній динаміці, визначати й обґрунтовувати практичну значущість результатів дослідження.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1875–1939 рр., коли Буковина перебувала в складі Австро-Угорської імперії та королівської Румунії. *Нижня межа* зумовлена створенням на Буковині Чернівецького університету; *верхня* – заборонаю всіх громадських товариств, зокрема студентських, унаслідок прийняття нової конституції королівства Румунія, розпуску парламенту та проголошення «королівської диктатури».

Джерельну базу дослідження склали: неопубліковані архівні документи: фонди Центрального державного архіву зарубіжної україніки (Ф. 46. Документи видавничої комісії «Зелена Буковина») – 12 одиниць зберігання, Державного архіву Чернівецької області (Ф. 3. Крайове управління Буковини м. Чернівці, Ф. 10. Дирекція поліції м. Чернівці, Ф. 43. Примарія м. Чернівці, Ф. 325. Єврейська релігійна спільнота м. Чернівці, Ф. 998. Православне товариство «Академия ортодоксе» м. Чернівці, Ф. 1001. Студентське товариство «Жунімя» м. Чернівці, Ф. 1014. Студентське товариство «Молода Україна» м. Чернівці, Ф. 1027. Українське академічне товариство «Союз» в Чернівцях) – 80 одиниць; законодавчі та нормативні акти, що визначають зміст, характер виховного процесу в Чернівецькому університеті досліджуваного періоду; статuti товариств, їхня звітня та поточна документація; матеріали регіональних газет, календарів, часописів («Православний буковинський календар на рік», «Промінь», «Життя і Знання», «Allgemeine israelitische Allianz», «Bukowiner Bote», «Osterreichischer Grenzbote», «Czernowitzer Chronik»); фонди відділу рідкісної літератури Наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (альманахи, статuti тощо); монографії та навчально-методичні посібники, що відображають зміст, методи, форми, досвід виховної діяльності студентських товариств; Інтернет-матеріали; довідникова література (енциклопедії, довідники, каталоги).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *уперше* здійснено цілісне наукове дослідження організаційно-педагогічних

засад виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.);

– *визначено й схарактеризовано* передумови, які сприяли розвитку студентського руху на Буковині досліджуваного періоду (політичні; економічні; соціально-правові; освітньо-виховні), виокремлено основні організаційні засади діяльності студентських спілок Чернівецького університету (статутні документи; демократичні основи; заборона політичної діяльності; можливість реформування та трансформації за типом, етнічною належністю та напрямками діяльності; обов'язкове звітування і проведення офіційних заходів; використання сталих і формування власних традицій; категорії членства), запропоновано періодизацію діяльності студентських товариств цього періоду (перший етап – 1875–1900 рр.; другий – 1900–1914 рр.; третій – 1914–1918 рр.; четвертий – 1919–1939 рр.);

– *установлено* специфічні особливості виховної діяльності студентських товариств Чернівецького університету означеного періоду (свідома відмова від організації розважальних заходів у час військових подій, жалоби або обмеження громадянських прав; ведення офіційної документації державною та українською мовами; політику непримирення з організаціями, що пропагували привілеї однієї нації над іншою; толерантність до національного руху інших народів);

– *обґрунтовано* основні напрями (товариський, національно-патріотичний, культурно-освітній, «тіловиховний»), форми (зустрічі, лекції, вечорниці, вистави, гуляння та забави, «бумель», віче і з'їзди, «літературний процес», тренування і змагання, піші переходи, екскурсії та прогулянки) та методи проведення (формування свідомості особистості, організації діяльності, власного прикладу, практичні, ігровий та змагальний) виховної роботи в товариствах студентів краю австро-угорського та румунського періодів;

– *узагальнено* можливості творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств Буковини в розвитку сучасного освітнього простору України.

У науковий обіг введено нові архівні документи Державного архіву Чернівецької області (Ф. 3, од. зб. 6073, 6232, 6563; Ф. 325, од. зб. 2730; Ф. 998, од. зб. 1; Ф. 1001, од. зб. 1-11; Ф. 1027, од. зб. 1-12) й маловідомі факти (виконано порівняльний аналіз діяльності українських корпорацій «Чорноморе» і «Запороже»).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що за результатами дослідження розроблено спецкурс «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)». Зміст і результати наукового дослідження та авторське методичне забезпечення можуть використовуватися при викладанні історії педагогіки, історії фізичної культури, соціальної педагогіки, теорії і практики навчання та виховання в педагогічних закладах вищої освіти, інститутах та академії фізичної культури і спорту, на факультетах фізичної культури; для організації громадського життя сучасних студентів, при розробці навчальних програм і методичних рекомендацій, а також для слухачів курсів підвищення кваліфікації тощо. Викладений в дисертації фактографічний матеріал і теоретичні положення можуть бути використані для підготовки наукових досліджень, навчальної

літератури з історії педагогіки, історії фізичної культури, туризму і краєзнавства.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка (довідка про впровадження № 18 від 14.04.2017 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка про впровадження № 22 від 27.04.2017 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 103-н від 15.05.2017 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка про впровадження № 10/15-3035 від 13.11.2017 р.), ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (довідка про впровадження № 01-15/03/1675 від 16.11.2017 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження були предметом обговорення під час виступів на науково-методичних і науково-практичних конференціях різного рівня, серед яких: *міжнародні* – «Zprávy vědeckě ideje – 2013» (Praha, 2013), «Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2013» (Przemyśl, 2013), «Naukowa przestrzeń Europy – 2014» (Przemyśl, 2014), «Naukowa przestrzeń Europy – 2014» (Przemyśl, 2014), «Перспективні напрямки розвитку сучасних педагогічних і психологічних наук» (Харків, 2015), «Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у ХХІ ст.» (Львів, 2015), «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві» (Чернівці, 2015), «Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини» (Чернівці, 2015), «Fundamental and applied science» (Sheffield, 2015), «Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства» (Харків, 2016), «Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі» (Одеса, 2016); *всеукраїнські* – «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Актуальні проблеми університетської та професійної післядипломної освіти в кризових умовах» (Київ, 2015); *регіональні* – «Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки» (Івано-Франківськ, 2013); *щорічні звітні* наукові конференції викладачів та аспірантів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (Івано-Франківськ, 2013–2017 рр.).

Результати дослідження заслуховувалися на засіданнях кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (2013–2017 рр.).

Публікації. Результати дисертації викладено у 25 одноосібних наукових публікаціях, з яких 10 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема 2 публікації у зарубіжних наукових виданнях; 4 публікації у вітчизняних наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 14 – апробаційного характеру, 1 публікація, яка додатково відображає наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел (358 найменувань, із них 92 – архівні джерела, 66 – іноземними мовами), додатків (9 на

87 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 313 сторінок друкованого тексту, основний зміст викладено на 187 сторінках. Роботу ілюстровано 12 таблицями.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, указано її зв'язок із науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, хронологічні межі, джерельну базу дослідження; розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; наведено відомості про впровадження, апробацію та опублікування результатів дисертації; зазначено її структуру й обсяг.

У **першому розділі** – «Виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.) як історико-педагогічна проблема» – визначено, що Чернівецький університет був єдиним закладом вищої освіти краю в означений період; з'ясовано, що терміном «студентське товариство» називались офіційні добровільні організації студентів (синонімічні поняття – «об'єднання», «спілка»), проаналізовано ступінь вивченості проблеми дослідження в історико-педагогічній літературі.

Виокремлено та проаналізовано передумови, що сприяли становленню студентського руху Чернівецького університету досліджуваного періоду, як-от: *політичні* – зацікавленість влади у відкритті осередку освіти та науки на Буковині, потужний приплив нового активного, освіченого населення; *економічні* – ліквідація феодално-кріпосницьких відносин, перевага іноземного капіталу в промисловості, перехід від кустарно-ремісничого виробництва до механізованого, розширення мережі фінансово-кредитних установ, розгортання українських торгово-промислових об'єднань, потреба в кадрах з вищою освітою; *соціально-правові* – наявність законодавчого регламентування товариського руху (закон про «Товариське право» від 15.11.1867 р.); традиційний для Буковини активний громадський рух населення (широка мережа професійних, літературно-наукових та мистецьких спілок, близько 10 фізкультурно-спортивних та туристичних товариств і клубів на початку ХХ ст., організація етнічних спілок – польський «Sokol» (1892 р.), український гімнастичний союз «Січ» (1904 р.). Доведено вирішальне значення для становлення руху студентів Чернівецького університету низки *освітньо-виховних* передумов: існування в столиці краю таких учнівських громадських об'єднань із напівлегальним статусом, як «Согласіє» (1870 р.) і «Братній Союз» (1871 р.), та багатий досвід організації студентських товариств у Європі (категорії студентських об'єднань, градація членів, студентські традиції – фехтування, пивні ритуали, уніформа та відзнаки).

Визначено основні організаційні засади діяльності студентських товариств Чернівецького університету (1875–1939 рр.): наявність статуту з визначенням мети, прав та обов'язків членів, шляхів фінансування діяльності, порядку розпуску товариства; підтримка професорсько-викладацького складу, заборона політичної діяльності; можливість реформування та трансформації за типом, етнічною належністю та напрямками діяльності («Dacia» – «Verein deutscher

Studenten» – «Arminia»; «Союз» – «Молода Україна» – «Січ»); обов'язкове проведення офіційних заходів та оприлюднення звітів; використання сталих і формування власних традицій (герб, девіз, однострої та різнобарвні стрічки, чітке підпорядкування й дисципліна); категорії членства («Союз», етнічні буршеншафти, «Чорноморе», «Запороже») тощо.

Виокремлено такі етапи діяльності студентських товариств Чернівецького університету: перший (1875–1900 рр.) – формування студентських товариств поліетнічного та етнічного характеру в новоствореному закладі вищої освіти в краї, кількісного та якісного зростання організованих формацій студентів тощо; другий (1900–1914 рр.) – характеризується реформуванням, трансформацією організаційно-педагогічних засад студентських товариств краю, виокремленням з їхніх рядів членів, які створювали нові організації; третій (1914–1918 рр.) – призупинення діяльності товариств під час військових дій; четвертий – (1919–1939 рр.) – реорганізація університету, відновлення діяльності студентських товариств під час «румунізації» Буковини та їхня заборона в 1937–1939 рр.

У другому розділі – «Виховна діяльність українських студентських товариств Чернівецького університету австро-угорського та румунського періодів» – визначено, що студентські товариства Чернівецького університету досліджуваного періоду за типом розподілялися на чотири групи: 1) академічні; 2) корпорації або буршеншафти; 3) релігійні; 4) фахові спілки. Своєю чергою, вони ділилися за національною приналежністю на поліетнічні («Austria», «Akademische Lesehalle») та етнічні (українські «Союз», «Чорноморе» та «Запороже», румунські «Arboroasa», «Junimea», польське «Ognisko», єврейське «Hasmonea», «Zephirah» та «Hebronia»).

Розкрито основні напрями, зміст, форми й методи виховання молодого покоління в українських студентських товариствах Буковини різного типу означеного періоду в хронологічній послідовності. З'ясовано, що мета діяльності товариства «Общество Руских академиков «Союз» в Черновцах» зумовила основні напрями його розвитку: товариський (моральна та матеріальна підтримка членів); патріотичний (краєзнавство та народознавство); фізичне виховання; видавничий; культурно-освітній. Виокремлено та охарактеризовано основні форми виховної діяльності товариства: декламаторські, пісенні, народні вечорниці, театральні вистави, урочисті академії, концерти, народні гуляння та забави; пісенний, літературно-історичний гуртки; студентські наради, віче, з'їзди та ювілеї української літератури; фехтувальна школа – тренування і змагання, прогулянки тощо.

Розглянуто методи і форми виховної роботи академічного товариства українських студентів «Союз», як-от: іспити з української історії та літератури; перенесення заходів у звичайні «кнайпи»; розповсюдження наукової та популярної літератури; офіційне діловодство українською мовою; створення видавничої комісії; випуск листівок-одноденок «метеликів»; періодичного видання «Бібліотека для руської молодіжи»; ювілейного альманаху; тренування та двобої на шаблях; рухливі ігри та ігри з пісенним супроводом, хороводи тощо.

Наголошено, що українське академічне товариство «Молода Україна» (1900 р.), напрямами своєї роботи вибрало культурне, фізичне, громадське, краєзнавче, патріотичне виховання молоді та видавничу справу. Як основні форми виховання розглядаємо просвітні та розважальні зустрічі, лекції, «комерси», театральні вистави; тренування й показові виступи; українські віча, аграрні страйки; «посиденьки» тощо. Реалізації виховних завдань «Молодої України» сприяло проведення полемік, бесід, чаювання; презентацій матеріалів газет та журналів; передрук творів відомих українських поетів та прозаїків та популяризація їхньої творчості в студентському середовищі.

Виявлено, що товариство студентів «Січ» (1902 р.) стало спадкоємцем вищеозначених українських студентських спілок, і, відповідно, напрямів виховної роботи: громадського, пропагандистського, культурно-освітнього та фізичного виховання. Задля їхнього розвитку використовувались такі форми діяльності, як збори, пропагандистські бесіди, делегатство в заходах крайового та регіонального характеру, участь в організації ювілеїв відомих осіб, віча, з'їзди; драматичні вистави і концерти, вечори реставрації книжок. Серед сталих методів виокремлюємо своєрідні – дарування та реставрація книжок, переконання й заохочення (нагородження січових осередків на селі подарунками у вигляді спортивного обладнання), ігри-драматизації та метод вільної трибуни.

Розкрито специфічні особливості виховання студентів у товаристві «Січ». Тут зберігалась традиція ігнорування розважальних заходів під час обмеження громадянських прав молоді і відкритого висловлювання та обстоювання власної позиції. Крім того, встановлено, що «Січ» відрізнялась толерантністю до національного руху інших народів, зокрема вимагала на публічних зборах визнання євреїв повноцінними учасниками громадського життя, демонструвала свої симпатії шляхом участі в численних заходах, що організовували єврейські організації, розповсюдженням публікацій про звичаї та побут єврейського народу.

Здійснено аналіз організаційно-педагогічних засад виховання молоді в українських студентських корпораціях «Запороже» (1907 р.) та «Чорноморе» (1913 р.). Серед основних напрямів виховання студентства в означених українських корпораціях виокремлювався громадянський, який передбачав розвиток патріотизму, дбайливого ставлення до природи, культури поведінки тощо. Методами реалізації виховних напрямів були соціально-психологічні тренінги, метод аналізу ситуацій морально-етичного характеру, метод відкритої трибуни, ігри-драматизації; бесіди, диспути, лекції, самостійне рецензування. Серед форм виховної діяльності виокремились і спільні для цих двох українських корпорацій студентів: мандрівки, екскурсії та прогулянки краєзнавчого змісту (міні-лекція про історію міста, комплекс ігор, прибирання сміття); «пир» або «кнайпа» (доповіді на патріотично-виховну тематику, виконання народних пісень, активне дозвілля); уроки української історії та літератури, курси українознавства; «бумелі», маніфестації; і специфічні: походи на човнах до Чорного моря («Запороже»), співпраця із крайовими товариствами та партіями, публічні лекції, сільські літні курси («Чорноморе»).

Крім спільних форм культурно-освітньої діяльності корпорацій українців

(курси грамоти, танцювальні, свята, вечірки, «маланки», театральний гурток і хор, а також лотереї, гастролі й благодійні концерти), виявлено специфічні форми виховання студентів у корпорації «Чорноморе» – урочисті академії, вистави, імпрези; фонд охорони здоров'я; антиалкогольні заходи.

У третьому розділі – «Специфіка виховання студентів у поліетнічних та етнічних товариствах Буковини досліджуваного періоду» – розглянуто особливості виховної роботи в поліетнічних спілках та громадських студентських організаціях румунів, поляків, євреїв, німців.

До таких товариств належали інтернаціональне консервативне об'єднання «Austria» (1875 р.) та створене за ініціативи ректора К. Томащука товариство «Akademische Lesehalle» («Академічна читальня», 1875 р.). Їхнім засадничим завданням стало формування особистості «австрійського студента» – відданого короні, вихованого й дисциплінованого, елітного молодого представника нації без національного обличчя, власних звичаїв і традицій. Установлено, що напрями діяльності товариств офіційно не були сформовані, але аналіз змісту їхньої виховної роботи дав можливість виокремити як провідні культурно-просвітницьке спрямування («Austria»), яке забезпечувалось шляхом загальних лекцій і бесід з обов'язковим обговоренням теми доповіді, спільного святкування державних та релігійних свят із офіційною та розважальною частиною; культурно-просвітницький та благодійний («Akademische Lesehalle»). Формами такої роботи стали бесіди та дискусії; читання й зустрічі з видатними особистостями; масові святкові заходи. За рахунок збору коштів та створення робочих місць здійснювалась підтримка соціально та матеріально незахищених студентів.

Основною метою діяльності етнічних товариств студентів досліджуваного періоду: румунських «Arboroasa» (1875 р.) та «Junimea» (1878 р.), польського «Ognisko» (1877 р.), німецького «Arminia» (1877 р.), корпорацій єврейських студентів «Hasmonea» (1891 р.), «Zephirah» (1897 р.) та «Hebronia» (1899 р.) – були сприяння й розвиток національного самовизначення та боротьба проти денационалізації шляхом активної культурно-просвітницької роботи. Відповідно напрями діяльності товариства було визначено національно-культурний, освітньо-виховний, антиасиміляційний, який синтезував попередні, комбінуючи відповідні форми й методи роботи.

Характерними для товариств стали такі форми виховання, як дискусійний клуб, товариські зібрання, з'їзди («Ognisko»), систематичні збори, концертні виступи, зокрема короткі виступи в лікарні та військовій частині, власна бібліотека; каса взаємодопомоги, збір коштів на створення поселення в Палестині; національні ігри – «Себіхуза» («Hasmonea», «Zephirah», «Hebronia»); «літературний процес», організацію гуртожитку («Junimea»). В етнічних студентських товариствах досліджуваного періоду спостерігались традиції фінансування заходів, створення клубу за інтересами («Arminia»); розробки постійного розкладу виховних заходів, діяльності дискусійного клубу, «бесід за круглим столом» («Ognisko») тощо.

Різноманітні аспекти виховної діяльності автономного жіночого гуртка української корпорації «Чорноморе» румунського періоду, яка переважно була

спрямована на пропагандистсько-українознавчу (методи формування суспільної поведінки, суспільної свідомості, стимулювання та самовиховання), мистецьку (демонстраційно-образні, художньо-творчі методи) та просвітницьку діяльність (методи усвідомлення цінностей суспільства, формування досвіду суспільної поведінки, педагогічного спостереження, бесіди, опитування, аналізу результатів діяльності), засвідчили зростання ролі жінки в студентському товариському русі Буковини (1875–1939 рр.).

Для порівняння ефективності виховної діяльності зі студентами досліджуваного періоду і сучасних університетів проведено аналіз діяльності Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича в гуманітарній сфері за 2015–2016 н.р. та 2016–2017 н.р. Установлено, що заклад розвивається як сучасний центр гуманітарного спрямування, основними напрямками і формами є: національно-патріотичний вектор («Федьковичеві читання», круглий стіл з нагоди 145-річчя від дня народження Лесі Українки, 25 річниці студентської революції на граніті, «День вишиванки», День героїв Небесної сотні); культури, мистецтва і дозвілля («Студент-студентка року», «Університет має талант», «Брейн-ринг», конкурс народної та естрадної пісні «Живиця», лекція-спомин Н. Яремчука); спортивно-оздоровчої роботи (Спартакіада університету, спортивний клуб, «Олімпійська листівка»); соціально-психологічної роботи та превентивного виховання (патронаж студентів із числа сиріт і позбавлених батьківського піклування, чергування викладачів у гуртожитках, «кулінарний суботник»); студентського самоврядування (студентський парламент і студентський профком; всеукраїнська конференція представників органів студентського самоврядування; студентський медіацентр; проект «Центр кар'єри»; фестиваль інноваційної освіти «З країни в Україну»); туристичної діяльності та співробітництва з ЮНЕСКО (екскурсії, концерт класичної музики «Мелодія парку», проект «Біблійний сад»); інформаційної діяльності і зв'язків зі ЗМІ. Зроблено висновок про те, що попри різноманітну і систематичну виховну діяльність, яка традиційно здійснюється в ЗВО, спостерігається недостатній рівень участі на добровільних засадах у таких заходах сучасної студентської молоді (несформована культура громадської активності, прагнення вирішувати власні соціально-економічні проблеми, адресна зацікавленість у заходах лише спортивно-розважального характеру).

Виокремлені практичні рекомендації щодо розвитку громадського студентського руху в системі вищої освіти України, зокрема організації виховної діяльності: формувати свідому персональну відмову молоді від участі в заходах розважального характеру в період бойових дій, днів жалоби на території країни; розвивати традицію активної участі в діяльності студентського руху представників професорсько-викладацького складу ЗВО на засадах паритетної співпраці; заохочувати студентів різних національностей до вивчення їхніх культурних традицій шляхом об'єднання в спілки та товариства, співпраця з етнічними громадськими об'єднаннями краю; пропагувати громадську роботу студентів та працівників університету як престижну діяльність.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження та отримані результати дали підстави для таких **висновків:**

1. До передумов, які сприяли розвитку студентського руху на Буковині досліджуваного періоду, належали політичні (зацікавленість крайової влади в заснуванні університету), економічні (розвиток регіону, потреба у фахівцях), соціально-правові (наявність законодавчої бази, що регламентувала діяльність будь-яких товариств, активний громадський рух населення Буковини), освітньо-виховні чинники (наявність організованого молодіжного руху на Буковині, історичний досвід організації студентських товариств у Європі) тощо.

Виокремлено основні організаційні засади діяльності студентських спілок Чернівецького університету (1875–1939 рр.): наявність статутних документів; демократична атмосфера, що панувала в них; підтримка професорсько-викладацького складу; можливість трансформації за типом, етнічною приналежністю та напрямками діяльності; використання сталих і формування власних традицій (герб, девіз, однострої та стрічки, чітке підпорядкування й дисципліна, наступність у виховній діяльності тощо).

2. Обґрунтовано етапи діяльності студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду: 1) 1875–1900 рр. – формування студентських організацій інтернаціонального та національного характеру в новоствореному вищому навчальному закладі, їхнє кількісне та якісне зростання; 2) 1900–1914 рр. – реформування організаційно-виховних засад студентських товариств краю; 3) 1914–1918 рр. – призупинення діяльності під час військових дій; 4) 1919–1939 рр. – відновлення діяльності студентських товариств під час «румунізації» Буковини та їхня заборона в 1938–1939 рр.

3. У дослідженні розкрито основні напрями, зміст, форми й методи виховання молодого покоління в українських товариствах студентів Буковини різного типу означеного періоду: академічних («Союз», «Молода Україна», «Січ»), корпораціях («Чорноморе» та «Запороже»).

З'ясовано, що академічне товариство українських студентів «Союз» стало спілкою, що сформувала основні статутні положення, якими керувались і його наступники – «Молода Україна» і «Січ». Відповідно, основними напрямками діяльності товариств визначено товариський (моральна та матеріальна підтримка членів); патріотичний (краєзнавство та народознавство); культурно-освітній, видавничий і фізичне виховання. Охарактеризовано їхні форми виховної діяльності: зустрічі, лекції, збори, вечорниці та «посиденьки», театральні вистави, урочисті академії, концерти, народні гуляння та забави; пісенний, літературно-історичний гуртки; студентські наради, віче, з'їзди та ювілеї української літератури; фехтувальна школа тощо.

Для реалізації виховних завдань усім українським академічним товариствам були притаманні іспит з української історії та літератури; розповсюдження наукової та популярної літератури; офіційне діловодство українською мовою; видання альманаху та листівок. Серед сталих методів використовували

змагальний (тренування й двобої) та ігровий, одночасно було визначено нестандартні методи, як-от: дарування та реставрація книжок, нагородження січових сільських осередків цінними подарунками, ігри-драматизації та метод вільної трибуни.

Українським студентським корпораціям «Запороже» (1907 р.) та «Чорноморе» (1913 р.) були притаманні спільні напрями діяльності (громадянський, культурно-освітній), методи (соціально-психологічні тренінги, метод аналізу соціальних ситуацій морально-етичного характеру, ігри-драматизації; бесіди, диспути, лекції, робота з книгою, з періодичною пресою, самостійне рецензування тощо) та форми виховної роботи (курси грамоти і танців; мандрівки, екскурсії та прогулянки краєзнавчого змісту; «пир» або «кнайпа»; уроки української історії та літератури, курси українознавства; «бумель», маніфестації).

До специфічних особливостей виховної діяльності українських корпорацій належать такі форми, як походи на човнах до Чорного моря («Запороже»), співпраця з крайовими товариствами та партіями, публічні лекції, сільські літні курси, фонд охорони здоров'я («Чорноморе»).

4. За досліджуваного періоду на Буковині з'явилась тенденція до створення академічних об'єднань, членами яких були представники професорсько-викладацького складу. Такими стали поліетнічні інтернаціональні консервативні об'єднання «Austria» та «Akademische Lesehalle» (обидва 1875 р.), засадничим завданням яких стало формування молодого представника нації, відданого державі, але без збереження етнічних звичаїв і традицій. Загальними особливостями виховної діяльності цих товариств стали консерватизм і елітарність, відсутність пропаганди власної роботи. Виховні завдання реалізовувались за рахунок спільної громадської роботи, дотичних ідей та прагнень студентів і викладачів, а здійснювались у формі лекцій та бесід, тематичних зустрічей і масових розважальних заходів. Такі товариства здебільшого виконували роль освітньо-розважального клубу із загальною метою – спілкування в затишній атмосфері.

Студентство Чернівецького університету було квінтесенцією основних етнічних груп Буковини і, звичайно, його представники ставали найактивнішими учасниками виховної діяльності товариств – румунських «Arboroasa» (1875 р.), «Junimea» (1878 р.); німецьких – «Dacia» (1876 р.), «Verein deutscher Studenten» (1877 р.); польського «Ognisko» (1877 р.); корпорацій єврейських студентів «Hasmonea» (1891 р.), «Zephirah» (1897 р.) та «Hebronia» (1899 р.).

У діяльності всіх етнічних студентських товариств простежується спільна мета – виховання освічених, культурних членів суспільства з яскраво вираженою національною ідентифікацією, а також розвиток благодійності в суспільному контексті. Проте, єврейські корпорації, офіційно пропагуючи таку мету, відзначались агресивністю щодо німецьких товариств та активною сіоністською спрямованістю світового масштабу.

У виховній діяльності студентських товариств Чернівецького університету досліджуваного періоду визначено низку напрямів, притаманних саме етнічним

спілкам, зокрема національно-пропагандистський, освітньо-виховний, культурно-мистецький, підготовка «товариських» кадрів.

Реалізація методів виховання (фінансування виховних заходів та матеріально-технічної бази спілок, метод індивідуальної роботи, словесні (розповідь, пояснення, бесіда, лекція), метод власного прикладу (урочиста посадка дерев) здійснювалась шляхом організацій лекцій, читань та курсів з національної історії та літератури; танцювальних, літературних та музичних вечорів; розважальних концертів, розваг та свят; екскурсій та прогулянок, спортивних змагань, турнірів та велопробігів, парадів; з'їздів тощо.

Специфічні особливості виховної діяльності етнічних товариств простежуються в здійсненні патронату соціально вразливої молоді (студентський гуртожиток), державному статусі товариства («Junimea»); використанні інноваційних форм діяльності («Junimea»); розвитку бібліотеки («Arborease»); пріоритеті туристично-краєзнавчої роботи; активній співпраці зі студентськими організаціями Галичини, Відня, Граца та Кракова («Ognisko»).

5. Провідним напрямом творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств Буковини досліджуваного періоду в педагогічному та науково-дослідницькому процесах сучасної України визначаємо впровадження рекомендацій щодо оптимізації діяльності в гуманітарній сфері в закладах вищої освіти України, зокрема посилення організації виховної роботи. Він, своєю чергою, реалізувався шляхом: 1) застосування результатів дослідження при викладанні дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Методика виховної роботи», «Історія української освіти», «Історичне минуле Північної Буковини (з найдавніших часів до 1940 р.)», «Суспільно-політичне життя на Буковині у другій половині XIX – на початку XX ст.», «Історія фізичної культури»; написання дипломних, курсових робіт та рефератів; 2) практичного використання розробленого спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини (1875–1939)»; 3) інтегрування ефективних історичних ідей організації виховного процесу в студентських спілках краю в функціонування органів студентського самоврядування ЗВО під час круглих столів, прес-конференцій, програм студентського радіо і статей для студентської газети, оформлення стендів тощо; 4) екстраполяції досвіду виховної діяльності в спілках Чернівецького університету в зміст науково-дослідницької роботи зі студентами, зокрема студентського наукового гуртка «Молодий науковець».

Перспективи подальших наукових студій вбачаємо в аналізі організації виховного процесу в університетах за радянських часів та незалежної України, проблем становлення й розвитку студентського самоврядування як форми соціальної реалізації, зокрема організації виховної діяльності в його мережі; визначенні ролі університетів у вихованні молодого покоління в різні історичні періоди; вивчення історико-педагогічного досвіду функціонування студентського товариського руху європейських країн та ін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кожокар М. Організаційні засади діяльності Українських молодіжних товариств Буковини (II половина XIX – початку XX ст.). *Theory and methods of educational management : scientific journal*. 2014. № 3 (14). URL : www.tme.umo.edu.ua/docs/16/20.pdf.

2. Кожокар М. Основні форми діяльності українського студентського товариства «Союз» (1875 – початок XX ст.). *Науковий вісник Чернівецького університету* : зб. наук. праць. Сер. : Педагогіка та психологія. Чернівці : ЧНУ, 2015. Вип. 764. С. 61–65.

3. Кожокар М. В. Фізичне виховання – як стрижень реалізації провідних напрямів діяльності академічної корпорації «Запороже» Чернівецького університету. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Чернігів, 2015. Вип. 129, т. I. С. 116–118.

4. Кожокар М. В. Форми патріотичного виховання молодого покоління Буковини (II половина XIX ст.) у діяльності українського студентського товариства «Союз». *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота. Ужгород, 2015. Вип. 37. С. 74–77.

5. Кожокар М. В. Діяльність академічного товариства «Жунімія»: напрями, форми і методи (30-ті роки XX ст.). *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. Сер. : Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. Кам'янець-Подільський : КПНУ імені Івана Огієнка, 2016. Вип. 9. С. 210–218.

6. Kozhokar M. The main trends of education of students in the international societies of the university (1875 beginning of the XX century). *News of science and education*. Sheffield, 2016. № 20 (44). P. 23–27.

7. Kozhokar M. Basic structural components of students education in public polyethnic associations at the Chernivtsi university (1875 – the end of the nineteenth century). *Nauka i studia*. Przemysł: Nauka i studia, 2017. P. 11–18.

8. Кожокар М. Виховання студентської молоді в поліетнічних товариствах Чернівецького університету (1875–1914). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Сер. : Педагогіка. Тернопіль, 2017. № 2. С. 32–37.

9. Кожокар М. Специфіка формування особистості в етнічних студентських товариствах Буковини Австро-Угорського та Румунського періодів. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журн. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 5 (69). С. 105–121. DOI: 10.24139/2312-5993/2017.05/105-121.

10. Кожокар М. В. Аспекти трансформації напрямів діяльності молодіжних товариств у нові студентські організації (Буковина, міжвоєнний період). *Молодий вчений* : наук. журн. Херсон, 2017. № 3.1 (43.1). С. 163–166.

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Кожокар М. Молодіжний рух як система та його основні складові.

Розвиток української та польської освіти і педагогічної думки (XIX – XXI ст.) : тези IV українсько-польських читань (Івано-Франківськ, 17–18 жовт. 2013 р.). Івано-Франківськ, 2013. С. 62–64.

12. Кожокар М. В. Створення та діяльність польського студентського товариства на Буковині. *Zprávy vědeckě Ideje – 2013* : Materiály IX mezinárodní vědecko-praktická conference (Praha, 27.10.2013–05.11.2013). Praha : Publishing House «Education and Science», 2013. Díl 12. Pedagogika. P. 78–82.

13. Кожокар М. В. Студентські об'єднання Буковини Австро-угорського періоду: етапи становлення. *Perspektywiczne opracowania są nauką i technikami – 2013*: materialy IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07–15 listopada 2013 roku). Przemyśl : Nauka i studia, 2013. Vol. :19. Pedagogiczne nauki. P. 67–71.

14. Кожокар М. В. Особливості діяльності студентської організації «Жунімія» в напрямі всебічного виховання молоді (Буковина, кінець XIX – перша третина XX ст.). *Fundamental and applied science – 2014* : materials of the X Internationals scientific and practical conference (Sheffield, 30 October – 7 November, 2104). Sheffield : Science and education LTD, 2014. Vol. 9. Pedagogical sciences. P. 25–28.

15. Кожокар М. В. Українські молодіжні товариства Буковини (II половини XIX – початку XX ст.): чинники виникнення та організаційні засади. *Naukowa przestrzeń Europy – 2014* : materialy X Miedzynarodwej naukowo-praktycznej konferencji (Przemyśl, 07–15 kwietnia 2014 roku). Przemyśl : Nauka i studia, 2014. Vol. 18. Pedagogiczne nauki. P. 41–45.

16. Кожокар М. В. «Молода Україна» – українське студентське товариство Чернівецького університету Австро-угорського періоду. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини у сучасному суспільстві* : матеріали наук.-практ. конф. (Чернівці, 24–25 квіт. 2015 р.) Чернівці : ЧНУ, 2015. С. 129–130.

17. Кожокар М. В. Академічна корпорація «Запороже» Чернівецького університету: зміст, форми та методи роботи. *Актуальні проблеми фізичної культури, спорту та здоров'я людини* : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 05–06 лист. 2015 р.) Чернівці : Технодрук, 2015. С. 184–187.

18. Кожокар М. В. Академічне товариство «Січ» – осередок всебічного виховання молоді Буковини (1902–1923). *Fundamental and applied science – 2015* : materials of the XI International scientific and practical conference (Sheffield, 30 October – 7 November, 2015). Sheffield : Science and education LTD, 2015. Vol. 8. Pedagogical sciences. P. 76–80.

19. Кожокар М. В. Основні напрями виховної діяльності студентського товариства «Союз» Чернівецького університету (1875–1922 рр). *Ключові питання наукових досліджень у сфері педагогіки та психології у XXI ст.* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 30–31 січня 2015 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2015. С. 63–65.

20. Кожокар М. В. Союз – перше українське товариство Чернівецького університету: зміст і напрями діяльності. *Перспективні напрямки розвитку*

сучасних педагогічних і психологічних наук : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 13–14 лютого 2015 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. Ч. II. С. 61–65.

21. Кожокар М. Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в українському академічному товаристві «Союз» (1875 – початок ХХ ст.). *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку* : матеріали XI всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 30–31 січня 2015 р.). Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 11. С. 271–274.

22. Кожокар М. В. Виховна діяльність дівочих гуртків українських студентських товариств Чернівецького університету (20-40 роки ХХ ст.). *Вплив досягнень психологічних і педагогічних наук на розвиток сучасного суспільства* : зб. тез міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 11–12 берез. 2016 р.). Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2016. С. 61–65.

23. Кожокар М. В. Основні структурні компоненти виховання студентів у «Академічній читальні» Чернівецького університету (1875 – початок ХХ ст.). *Педагогіка і психологія: напрямки та тенденції розвитку в Україні та світі* : зб. міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15–16 квіт. 2016 р.). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2016. С. 78–80.

24. Кожокар М. В. Організаційні аспекти виховної діяльності української корпорації Чернівецького університету «Запороже» у міжвоєнний період. *Theory and methods of educational management* : scientific journal. 2016. № 1 (17). URL : www.umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/11_kogokar.pdf.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

25. Методичні рекомендації до спецкурсу «Історико-педагогічні засади виховної діяльності громадських організацій студентів Буковини» / укл. М. Кожокар. Чернівці : ЧНУ ім. Юрія Федьковича, 2017. 76 с.

АНОТАЦІЇ

Кожокар М. В. Організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Буковини (1875–1939 рр.). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». – Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія МОН України, Хмельницький, 2018.

У дисертації висвітлено організаційно-педагогічні засади виховання молоді в студентських товариствах Чернівецького університету в 1875–1939 рр. У дослідженні визначено політичні, економічні, соціально-правові, освітньо-виховні передумови, які сприяли розвитку студентського руху на Буковині того часу. Обґрунтовано етапи діяльності студентських товариств університету, виокремлено їхні організаційно-педагогічні засади. Розкрито зміст напрямів, методів і форм діяльності українських студентських організацій – академічних товариств «Союз», «Молода Україна», «Січ»; корпорацій «Запороже» та «Чорноморе». Основним напрямом виховної діяльності поліетнічних товариств «Austria» та «Akademische Lesehalle» названо культурно-просвітницьке

спрямування, яке здійснювалось шляхом лекцій і бесід, свят і розваг. Визначено специфіку виховання студентів в етнічних товариствах – румунських «Arboroasa» та «Junimea», польського «Ognisko», німецького «Arminia», єврейських «Hasmonea» та «Zephirah». Провідним напрямом творчого використання історико-педагогічного досвіду виховної діяльності студентських товариств Буковини досліджуваного періоду в педагогічному та науково-дослідницькому процесах сучасної України визначаємо впровадження рекомендацій щодо оптимізації діяльності в гуманітарній сфері в закладах вищої освіти України, зокрема посилення організації виховної роботи.

Ключові слова: академічне об'єднання, Буковина, «буршеншафт», «бумель», виховання, студенти, спілка, напрямки, специфічні риси, товариство, форми й методи.

Кожокар М. В. Организационно-педагогические основы воспитания молодежи в студенческих обществах Буковины (1875–1939 гг.). – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 «Общая педагогика и история педагогики». – Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия МОН Украины, Хмельницкий, 2018.

В диссертации обоснованы организационно-педагогические основы воспитания молодежи в студенческих обществах Черновицкого университета в 1875–1939 гг. В исследовании установлены политические, экономические, социально-правовые, образовательно-воспитательные предпосылки, которые способствовали развитию студенческого движения на Буковине того времени. Обоснованы периоды деятельности студенческих обществ университета, выделены их организационные основы. Раскрыто содержание направлений, методов и форм деятельности украинских студенческих организаций – академических обществ «Союз», «Молодая Украина», «Сич»; корпораций «Запороже» и «Черноморе». Основным направлением воспитательной деятельности полиэтнических «Austria» и «Akademische Lesehalle» названо культурно-просветительское направление, которое осуществлялось путем лекций и бесед, праздников и развлечений. Определена специфика воспитания студентов в этнических обществах – румынских «Arboroasa» и «Junimea», польского «Ognisko», немецкого «Arminia», еврейских «Hasmonea» и «Zephirah». Ведущим направлением творческого использования историко-педагогического опыта воспитательной деятельности студенческих обществ Буковины исследуемого периода в педагогическом и научно-исследовательском процессах современной Украины называем внедрение рекомендаций по оптимизации деятельности в гуманитарной сфере в учреждениях высшего образования Украины, в частности усиление организации воспитательной работы.

Ключевые слова: академическое объединение, Буковина, «буршеншафт», «бумель», воспитание, студенты, союз, направления, специфические черты, общества, формы и методы.

Kozhokar M. V. Organisational-Pedagogical Principles of Youth Education in Bukovyna Student Associations (1875–1939). – Qualifying scientific work as a manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 «General Pedagogy and History of Pedagogy». – Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy Ministry of Education and Science of Ukraine, Khmelnytskyi, 2018.

The dissertation reveals the organizational-pedagogical principles of youth education in student associations of Chernivtsi University – the only institution of higher education in Bukovyna in 1875–1939. Political, economic, socio-legal, upbringing-educational preconditions that contributed to the development of the students' movement in Bukovyna of that time have been defined, the periods of activity of student associations of Chernivtsi University have been specified. It was found out that in Chernivtsi University of the studied period there were four main types of students' organizations: academic societies, including cultural-educational ones, corporations, trade unions and Christian unions. At the same time, it is emphasized that the associations were organized as polyethnic or ethnic unions.

The main organizational principles of activity of students associations of Chernivtsi University (1875–1939) have been singled out: the availability of statutory documents; democratic atmosphere, support of the societies initiatives by the representatives of the professors-teaching staff; the prohibition of political activity; the possibility of its reformation and transformation by the type, ethnic affiliation according to the directions of activity; obligatory official events and the publication of reports; the use of steady traditions and the formation of the own ones (coat of arms, motto, uniform and multi-colored ribbons), clear subordination and discipline, membership categories, etc.

The content of the directions, methods and forms of activity of the Ukrainian students' organizations of various types in Chernivtsi University of the studied period have been considered and revealed. The generalized purpose of the Ukrainian students' organizations «Soiuz», «Moloda Ukraina» and «Sich» identified the main directions of its activity, namely: cultural-educational; publishing; sociable; patriotic (ethnography, ethnology, propaganda work, physical education). The methods of realization of the educational work inherent to all Ukrainian academic societies have been distinguished: examination in Ukrainian history and literature; distribution of scientific and popular literature; official paperwork in Ukrainian language; creation of the publishing commission; single-day postcards «butterflies»; publishing of the jubilee almanac; competitive and gaming.

Specific forms of educational work have been singled out, which are typical only for the Ukrainian organizations – agrarian strikes and «commerce» («Moloda Ukraina»); evenings of books restoration; gifts in the form of sports and firefighting equipment («Sich»), which were borrowed by other student associations of Chernivtsi University of the studied period. We observe that the society «Sich» kept the traditions of disregarding entertaining events during the period of civil rights restriction by the authorities.

The peculiarities of students' education in the Ukrainian corporations «Zaporozhe» and «Chornomore» have been singled out and analyzed, in particular, the use of Cossack traditions as the basis of their own activity. The joint forms of educational activity of «Zaporozhe» and «Chornomore» have been illustrated – trips, excursions and journeys of the ethnographic character; «pyr», which combined reports on patriotic-educational subjects, performing folk songs and active leisure; lessons of Ukrainian history and literature, Ukrainian studies courses; «bumeli» and manifestations. The specific forms of work with students have been defined and characterized – summer courses, boat trips, health care fund, anti-alcohol activities.

The task of polyethnic students' unions of Chernivtsi University – «Austria» and «Akademische Lesehalle» – was the formation of the «Austrian student» –devoted to the crown, educated and disciplined, elite young representative of the nation. It was found out that their leading area of educational activity was cultural-educational orientation, which was carried out through general lectures and conversations with the obligatory discussions of the report topic, joint celebration of state and religious holidays. For their implementation, methods of persuasion, discussions, narrations, lectures, conversations, examples, encouragements, punishments, competitions, and suggestions have been used.

It has been proved that the development of national self-determination and the struggle against denationalization were the main goals of the activity of the ethnic students' associations of the period under study, such as the Romanian «Arboroasa» and «Junimea», the Polish «Ognisko», the German «Arminia», the corporations of Jewish students «Hasmonea», «Zephirah» and «Hebronia». Along with the classic forms of work (conferences on the national history and literature, literary and musical evenings, library and reading room organization), such specific forms as the «literary process», the organization of the hostel («Junimea»); mutual benefit fund, fundraising for the establishment of the settlement in Palestine («Hasmonea», «Zephirah» and «Hebronia») have been used.

Education of the younger generation is defined as a leading direction of activity of women's unions, the essence of the educational process in them has been described.

Key words: academic association, Bukovyna, «burshenshaft», «bumel», education, students, union, directions, specific features, societies, forms and methods.

Підписано до друку 09.02.2018 р. Формат 60x84/16.
Друк офсетний. Кегль Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Замовлення № 62.

Видавець ПП Заколотний М. І.
м. Хмельницький, вул. Соборна, 55
тел.: (0382)777-717
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 3770 від 28.01.2010 р.